

سینمای فانتزی

| کاترین ای. فوکس |

| علی ظفر قهرمانی نژاد |

THE FANTASY FILM

| Katherine A. Fowkes |

| Alizafar Ghahremani Nezhad |

اسپینمای فانتزی |
کانزین ای. فوکس |
ترجمه علی ظفر قهرمانی نژاد |
مدیر هنری و طراح گرافیک: سیاوش تصاعدیان |
ویراستار: هدیه رهبری | نمونه خوان: یاسمین رحیمی |
مدیر تولید: مصطفی شریفی | چاپ: دالاهو | صحافی: سپیدار |
چاپ اول | ۱۳۹۵ تهران | ۱۵۰۰ نسخه |
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۰۶-۲۸-۹

انتشر بیگل | Bidgol Publishing co. |

فروشگاه تهران | خیابان انقلاب | بین فروردین و فخر رازی | پلاک ۱۳۷۴ |
تلفن انتشارات: ۲۸۴۲۱۷۱۷ | تلفن فروشگاه: ۶۶۹۶۳۶۱۷ |

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است |

www.nashrebidgol.ir |

| فهرست |

۹	سپاس‌گزاری
۱۳	فصل یک . آنچه در یک نام هست: تعریف ژانر گریزپای فانتزی
۳۵	فصل دو . روزی روزگاری: یک مرور مختصر تاریخی
۷۳	فصل سه . یک مرور مختصر انتقادی: فانتزی ادبی و سینمایی، علمی-تخیلی و وحشت
۱۰۱	فصل چهار . جادوگر آژ (۱۹۳۹): بر فراز رنگین کمان
۱۲۱	فصل پنج . هاروی (۱۹۵۰): و هم زندگی شاد؟
۱۴۱	فصل شش . همیشه (۱۹۸۹): روح اسپیلبرگ از گذشته
۱۵۹	فصل هفت . روز موش خرما (۱۹۹۳): هیچ زمانی مثل زمان حال نیست
۱۷۹	فصل هشت . بزرگ (۱۹۸۸): جسم و روح / "قلب‌ها و روح‌ها"
۱۹۵	فصل نه . شرک (۲۰۰۱): مثل یک پیاز
۲۱۳	فصل ده . مرد عنکبوتی (۲۰۰۲): تور کارمایی
۲۲۹	فصل یازده . ارباب حلقه‌ها (۳ - ۲۰۰۱): سه‌گانه تالکین یا سه‌گانه پرهیجان جکسن؟
۲۴۷	فصل دوازده . سرگذشت نارنیا: شیر، جادوگر و کمد لباس (۲۰۰۵): طلسم شادی بخش

۲۶۵

فصل سیزده . هری پاتر ۶-۱ (۹-۲۰۰۱): واژه‌ها از شمشیرقوی ترند

۲۸۹

فصل چهارده . نتیجه‌گیری: تصورش را بکن!

۲۹۵

منابع انگلیسی

۳۰۵

نمایه

| آنچه در یک نام هست |

| تعریف ژانر گریزپای فانتزی |

نام‌ها و عناوین به طرز موزیانه بر واقعیت فیزیکی ما تأثیر می‌گذارند. واژه‌ها منشوری را شکل می‌دهند که دنیا را از طریق آن درک می‌کنیم و آشنایی با ژانرها به ما کمک می‌کند تا انتظاراتمان را از آنچه در سینمای محلی (یا بردستگاه‌های نمایش دی‌وی‌دی یا رایانه‌ها) می‌بینیم، شکل دهیم. ما فکر می‌کنیم در دنیای واقعی سنگ و چماق استخوان‌های ما را می‌شکنند، ولی کلمات هرگز آسیبی به ما نمی‌زنند. در حالی که ساکنان دنیاهای فانتزی خلاف این را باور دارند. در سه‌گانهٔ ارباب حلقه‌ها^۱ (۳-۲۰۰۱)، سرگذشت نارنیا^۲ (۲۰۰۵، ۲۰۰۸) و بسیاری دیگر از قصه‌های فانتزی اهمیت زیادی به کلمات داده می‌شود. در فیلم‌های هری پاتر^۳ (۹-۲۰۰۱) بلندگفتن نام «والدمُرت^۴» کفر است. جادوکردن نیز غالباً به کاربرد درست نام‌ها و زبان بستگی دارد. نتایج مضحک و گاه فاجعه‌بار طرز بیان ضعیف در فیلم‌های پاتر نشان از اهمیت دقت زبان در انجام «طلسم‌ها»ی جادویی دارد. در فانتزی، نام درست چیزی را دانستن به معنی چیره‌بودن بر آن است.

اگر واژه‌ها به طلسم‌هایی بدل می‌شوند که آسیب می‌زنند یا افسون می‌کنند، پس خود واژهٔ «فانتزی» بر فیلم‌های متعددی در جهان واقعی طلسمی منفی زده است. عنوان

1. *The Lord of the Rings*
2. *The Chronicles of Narnia*
3. *Harry Potter*
4. *Voldemort*

«فانتزی» غالباً تحقیرآمیز بوده و به فیلم‌هایی اطلاق شده است که بی‌مایه یا بچه‌گانه به نظر آمده‌اند، و یا اینکه ما را با برآورده کردن غیرواقعی آرزو فریب داده‌اند. تا همین اواخر صنعت سینما از فانتزی به «سم گیشه» یاد می‌کرد (تامسن، ۲۰۰۷: ۵۵). به نظر می‌رسد که شرایط برای این ژانر تغییر کرده باشد، اما «فانتزی» هنوز در تلاش است که جدی گرفته شود. گرچه تعیین دقیق حدود و ثغور این ژانر آشکارا دشوار است، اما یکی از وجوه اصلی قصه‌های فانتزی این است که هر کدامشان شکافی اساسی از حس ما را نسبت به واقعیت نشان می‌دهند. این شکاف یا «گسست هستی‌شناختی»^۱ یکی از مشخصه‌های بارز این ژانر است؛ مشخصه‌هایی که اجزای آن را می‌توان در قیاس با ژانرهای همجوارش بررسی کرد. طبق نظر رایج، فانتزی‌ها بیانگر قصه‌هایی هستند که در دنیای واقع ناممکن‌اند. آن‌ها غالباً به موجودات افسانه‌ای یا رویدادهایی می‌پردازند که قوانین فیزیکی را نقض می‌کنند، اما با نگاهی دقیق‌تر درمی‌یابیم که مرزهای ژانری فانتزی چندان هم سفت و سخت نیستند. ریخت و پاش^۲ (۱۹۸۴) هم فانتزی است و هم یک کمدی رمانتیک، جادوگر آز^۳ (۱۹۳۹) موزیکال نیز هست، و شرک^۴ (۲۰۰۱) یک قصه پریان کمیک انیمیشن است. این گرایش به آمیختگی در ابتدا به نظر می‌رسد مانع از تفکیک فانتزی به عنوان ژانری مجزا باشد، خصوصاً به لحاظ تنوع گسترده‌ای که در لحن فیلم‌های فانتزی (از هزارتوی پن^۵، ۲۰۰۶ گرفته تا بیتل جوس^۶، ۱۹۸۸) وجود دارد. مشکل وقتی پیچیده‌تر می‌شود که پای فیلم‌های علمی-تخیلی و وحشت به میان می‌آید که دو گونه به شدت مرتبط با فانتزی هستند. عموماً ترمیناتور^۷ (۱۹۸۴) را به عنوان فیلمی علمی-تخیلی و دراکولا^۸ (۱۹۳۱) را به عنوان فیلمی در ژانر وحشت می‌شناسند، ولی آیا نمی‌توان گفت که هریک از این‌ها فانتزی نیز هستند؟ اگر «فانتزی» اصطلاح فراگیری است که علمی-تخیلی و وحشت را

1. Ontological rupture
2. *Splash*
3. *The Wizard of Oz*
4. *Shrek*
5. *Pan's Labyrinth*
6. *Beetle juice*
7. *The Terminator*
8. *Dracula*

ذیل خود می‌گنجاند، پس باید پرسید چرا عنوان منحصر به فردی نیز برای فیلم‌هایی قائل نشویم که جزء علمی-تخیلی یا وحشت محسوب نمی‌شوند (مثلاً باپانول^۱، ۱۹۹۴، که اصلاً به هیچ یک از این دو رده تعلق ندارد).

بدین ترتیب ما می‌مانیم و این تعریف سلیبی: فیلم‌هایی را می‌توان فانتزی خواند که نه وحشت و نه علمی-تخیلی‌اند، ولی چون با یکی از این دو دسته فیلم‌ها همخوان نیستند، خود دسته‌ای مجزا تشکیل می‌دهند. شاید «فانتزیک^۲» عنوانی مفیدتر برای ردهٔ فراگیری باشد که این «شیوه»ی جامع داستانی را توصیف می‌کند. بر این اساس اصطلاح «فانتزی» عنوانی اختصاصی خواهد بود که با علمی-تخیلی و وحشت مرتبط و در عین حال از آن‌ها منفک است. (این دیدگاه را در اصل برایان آتبری^۳ مطرح کرده است. اما به استفادهٔ بسیار متفاوت تزوتان تدرُف^۴ از اصطلاح «فانتزیک» نیز توجه کنید که در فصل سه آمده است.) گرچه این سه دستهٔ سینمای «فانتزیک» با هم مرتبط‌اند، هر کدام با انواع خاصی از قصه‌ها در پیوند بوده‌اند. وحشت کلاسیک یا گوتیک چون سعی دارد ما را بترساند از علمی-تخیلی و فانتزی تفکیک می‌شود، اما می‌توان آن را از روی مضامین و شمایل‌نگاری خاصش - یعنی شب‌های تاریک و توفانی، هیولاها، خون‌آشام‌ها و مانند آن - شناخت. (وحشت مدرن شاید اصلاً عناصر فوق طبیعی را به نمایش نگذارد و از این رو بازنمای زیرمجموعه‌ای است که کمتر با این بحث مرتبط است.) علمی-تخیلی معمولاً به قصه‌هایی اشاره دارد که از اصول عقلانی و علمی استخراج می‌شوند و شمایل‌نگاری خاصی - نظیر سفینه‌های فضایی، ربات‌ها، فناوری پیشرفته و مانند آن - را نیز از آن‌ها انتظار داریم. اما بین هر سه دسته همپوشانی زیادی وجود دارد. بیگانگان^۵ (۱۹۷۹) چون هیولایی مخوف و مهلک را با فضای خارجی مربوط به آینده ترکیب می‌کند، مسلماً هم وحشت است و هم علمی-تخیلی. البته ای. تی. موجود فرازمینی^۶ (۱۹۸۲) نیز با آن بیگانگان

1. *The Santa Clause*
2. *Fantastic*
3. *Brian Attebery*
4. *Tzvetan Todorov*
5. *Alien*
6. *E.T.: The Extra terrestrial*

تصویر ۱. ای. تی. موجود فرامینی (۱۹۸۲ یونیورسال): علمی-تخیلی یا فانتزی؟

فضایی‌اش جزء علمی-تخیلی محسوب می‌شود، ولی جلوه‌ای از فانتزی نیز در خودش دارد و دلیل آن ادای احترام به دیگر آثار کلاسیک این ژانر است که از آن جمله‌اند جادوگر آژ (بنگرید به فصل چهار) و پینترین^۱ - قصه‌ای که در این فیلم آشکارا به آن اشاره شده است و از طریق وجد و شعف پرواز خود به خودی (صحنه مشهور دوچرخه‌سواری) و تأکید بر باور هنگام رویارویی با پدیده‌های فانتزیک (تصویر ۱) پژواک یافته است.

پس آیا واقعاً چیزی به اسم ژانر فانتزی وجود دارد یا آنچه هست زابیده تخیل نویسنده این کتاب است - به نظر شما آیا خود این فانتزی نیست؟ اینکه نسبت دادن مفهوم ژانر به فانتزی گاهی مغشوش و گریزی‌از‌کاردرمی‌آید می‌تواند به اندازه فانتزی توجه ما را به مفهوم ژانر نیز جلب کند. آن‌طور که پیداست بسیاری از صاحب‌نظران هم نظرند که آمیزش ژانرها پدیده‌ای جدید یا استثنایی نیست. «هرقدر به هرکدام از ژانرها و پیشینه آن‌ها دقیق‌تر بنگریم، شفافیت کمتری در آن‌ها می‌یابیم... عناوین ژانرها بیشتر پرچم‌های صلح‌اند

1. Peter Pan

تا علائم قلمروهای کاملاً مجزا.» (کینگ، ۲-۱۴۱) همچنین - چون بسیاری از منتقدان و صاحب نظران تاکنون علمی-تخیلی و وحشت را جدا از دیگر فیلم های فانتزی تصور کرده اند، جا دارد در اینجا طرح مطالعه ای را بریزیم که فیلم هایی را که در آن مباحث از قلم افتاده اند بررسی می کند، گرچه طیفی از آثار آمیخته و نامرسوم را شامل شود.

